

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ondina Zupan

***"Friendzone"* in sindrom prijaznega fanta**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ondina Zupan
Mentorica: doc. dr. Marjeta Mencin-Čeplak

***"Friendzone"* in sindrom prijaznega fanta**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

"Friendzone" in sindrom prijaznega fanta

Šale, ki se jih poslužujemo v vsakodnevnem življenju, odražajo naše bolj ali manj eksplicitno izražene poglede na svet in medosebne odnose ter jih hkrati pomagajo oblikovati. Koncept "friendzone" v zadnjih nekaj letih postaja vedno bolj prepoznaven in priljubljen, vsaj v določenih sferah internetnih skupnosti. Ta navidez nedolžni zamislek osvetljuje globoko problematične predstave, s katerimi se mora oseba vsaj deloma strinjati, da lahko sodeluje v tipičnem *friendzone* diskurzu. Natančneje gre tukaj predvsem za dobrohotni seksizem in odkrito sovražni seksizem - šale o *friendzone* so priročno prizorišče za uprizarjanje vsaj deloma prikritih sovražnih predsodkov do ljudi na podlagi njihovega spola. S tem se povezuje sindrom prijaznega fanta in občutki upravičenosti do seksualne pozornosti, domnevno zaslužene s "prijaznostjo". Takšna nagnjenja, potencialno hitro radikalizirana znotraj skupnosti podobno mislečih posameznikov, povezujoče se tudi s skrajnimi političnimi gibanji, lahko privedejo do fizičnega nasilja in drugačnih oblik agresije. Smisel tega diplomskega dela je osvetliti povezave med omenjenimi pojavi in poudariti možnosti njihovih konkretnih družbenih posledic.

Ključne besede: *friendzone*, sindrom prijaznega fanta, dobrohotni seksizem, kavalirstvo, humor.

"Friendzone" and the Nice Guy Syndrome

Ways of joking in our day-to-day lives reflect our more or less explicitly framed world views and ideas we hold about interpersonal relationships, as well as help to shape those mentalities. The concept of "friendzone" has become increasingly recognisable and visible in the last couple of years, at least in certain online communities. This seemingly innocent invention points to deeply problematic underlying notions a person must believe in order to engage in the typical friendzone discourse, namely benevolent sexism and overtly hostile sexism. Friendzone jokes are a handy platform for gender-based prejudice to be played out. Intertwined with these ideas is the Nice Guy Syndrome in feelings of entitlement to someone's sexual attention, supposedly earned with "niceness". These kinds of inclinations, carrying the potential to be radicalised within a community of like-minded individuals, which often align themselves with the extreme political right, may lead to physical violence and other kinds of aggression.

Key words: friendzone, Nice Guy Syndrome, benevolent sexism, chivalry, humour.

KAZALO VSEBINE

1 Uvod	5
2 Habitus.....	6
3 " <i>Friendzone</i> "	6
3.1 Kavalirstvo: dobrohotni seksizem	7
3.2 Romantične geste in seksualna stigmatizacija	11
3.3 <i>Friendzone</i> in humor.....	13
4 "Nice Guy Syndrome" - sindrom prijaznega fanta	17
4.1 Krhka moškost (fragile masculinity)	21
5 Sklep	24
6 Literatura	26

1 Uvod

V diplomskem delu se ukvarjam s "*friendzone*" (ali slovensko "prijateljsko cono", "cono prijateljstva"), idejo specifične oblike zavrnitve v ljubezenskih odnosih, kjer je zavrnjeni postavljen v domnevno posebno območje prijateljstva. Analiziram ga skozi Bourdieujev koncept habitusa.

V prvem delu obravnavam njegove jezikovne zastavljenosti v namigih prostorski in se posvetim kavalirstvu in velikim romantičnim gestam kot neke vrste sestavnima deloma mentalitet, obkrožujočih *friendzone*. Ker gre za izraz, v svoji rabi večinoma vezan na lahkotne, humorne situacije in strategije komunikacije, ga nato predstavim v okviru njegove komičnosti in nujnosti ponotranjenosti določenih problematičnih premis za razumevanje z njim povezanih šal. Izpostavljam pomen podob iz popularne kulture in množičnih medijev, ki bistveno prispevajo k razvoju teh idej in njihovem vsidranju v kolektivno zavest.

V drugem delu izpostavim povezavo s pojavom, imenovanim sindrom prijaznega fanta (Nice Guy Syndrome). Tukaj se posvetim konkretnim posledicam krhke in toksične maskulinitete in oblikovanju pogojev, ki vodijo do stanj, kot je sindrom prijaznega fanta, ki ga najprej ponazorim s primeri z bloga Nice Guys of OKCupid. Ukvarjam se z ženskim strahom pred nasilno retribucijo moških ob zavrnitvi in občutki upravičenosti do ženske seksualne pozornosti iz raznoraznih razlogov ter jezikovnimi kodi, ki so se jih ženske prisiljene naučiti uporabljati, da bi lovile varno ravnovesje med tema dvema pojavoma. Na koncu pišem o "gibanjih za moško osvoboditev", o razlikah med njihovimi ideološkimi pristopi v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in danes, ter posledicah trenutnih trendov na tem področju.

Namen diplomskega dela je prikazati osnovanost *friendzone*, pa tudi konceptov kot so kavalirstvo in nekatere oblike dojemanja romantičnosti, v seksističnih predpostavkah s potencialnimi daljnosežnimi posledicami ter sindrom prijaznega fanta kot simptom odkrito sovražnega seksizma, ki v sodobnem svetu, predvsem prek internetnih skupnosti, pridobiva nove razsežnosti.

2 Habitus

Habitus je utelešenje kulturnega kapitala, ki ga poseduje posameznik. Gre za ponotranjene sposobnosti, navade in dispozicije, ki jih pridobimo z življenjskimi izkušnjami. Kreira se skozi družbene procese in ustvarja trajne, a ne nespremenljive vzorce, ki so prenosljivi iz enega konteksta v drugega (Bourdieu 2002). Proizvaja individualne in kolektivne prakse - zgodovinske prakse, ki se ujemajo s shemami, ki jih je zasnovala zgodovina (prav tam, 93). Habitus je utelešena zgodovina, ki postane druga narava in je zato kot zgodovina pozabljena (prav tam, 96).

Transformacija teles, ki je istočasno spolno diferencirana in sama producira spolno diferenciacijo, proizvaja sistematično diferencirano in hkrati diferencirajoč habitus. Maskulinizacija moškega telesa in feminizacija ženskega telesa, nalogi, ki vedno zahtevata znaten vnos časa in truda, sprožita somatizacijo hegemonskih odnosov, ki tako postanejo naturalizirani (Bourdieu 2001, 55–56). Skozi socializacijo telesa se uveljavijo najosnovnejše dispozicije, zaradi katerih je posameznik zmožen vstopati v družbene igre, ki so najbolj ugodne za razvoj moškosti (politika, znanost, management) - in zaradi katerih je sploh nagnjen k vstopanju vanje (prav tam, 56). Habitus je imanentni zakon, vpisan v telesa z enakimi zgodbami (Bourdieu 2002, 101).

3 "Friendzone"

Friendzone se v svoji najpogostejši obliki nanaša na situacijo, v kateri je moški romantično in/ali seksualno zainteresiran za svojo žensko prijateljico, ona pa njegovih občutij ne vrača. Možne so tudi drugačne spolne kombinacije, a ta v konkretnem načinu rabe, ki ga analiziram, izrazito prevladuje.

Sodeč po Google Trends je zanimanje za *friendzone* začelo znatno naraščati konec leta 2011 in od takrat se še naprej vztrajno vzpenja (Google.com 2017).

Izraz sam je angleškega izvora, sestavljen iz besed "*friend*" - prijatelj in "*zone*" - cona. Jezik, ki obkroža pojem, z njim ravna kot z dejanskim fizičnim območjem: "obtičal je v friendzonu", "dala ga je v friendzone", "poskuša ulti iz friendzona" ... Prostor daje vtis naravnega, resnično obstoječega. Govoriti o *friendzone* kot o fizičnem prostoru pomeni razumeti ga kot otipljivo dejstvo

in ne kot abstrakten koncept, izhajajoč iz specifičnih družbenih okoliščin. Delitve in hierarhije družbene strukture so ponazorjene s prostorskimi metaforami v majhnem merilu. In kot se mitični zgodovinski dogodki upodabljajo zgoščeno in idealizirano, življenjski dogodki s pripisano visoko pomembnostjo pa se utrjujejo v času skozi rituale (Goffman 1987), tako se skupek konfliktnih medosebnih odnosov, ko je poimenovan "*friendzone*", predstavlja kot konkretno dejstvo s premostitvijo v lingvistično sfero prostora

V prostorskem sistemu medosebnih odnosov se *friendzone* nato hierarhično razvršča glede na druge "cone", med katerimi je najpomembnejša tista, v katero naj bi spadali potencialni seksualni partnerji. Kompleksni in fluidni sistemi odnosov in čustvovanj so tako zreducirani na diagram, ki prikazuje, v katerem predpostavljenem območju se nekdo nahaja in kje je njegov cilj, kar je običajno zamišljeno v obliki bodisi koncentričnih krogov, kjer je seksualno območje sredina, do katere se je potrebno prebiti, *friendzone* pa jo obkroža, bodisi piramidni graf s seksualnim vrhom, pod katerim se nahaja kvalitativno inferiorni *friendzone*. Izraz *friendzone* se večinoma uporablja v kontekstu lahkotnih šal, kjer si osebe, ki z njim nekritično operirajo, ne vzamejo prostora za refleksijo predpostavk, na katerih temelji. Glavna od teh je, da se je moškemu v *friendzone* zgodila krivica - prijateljstvo z žensko je le tolažilna nagrada in od nje je krivično, da "mu ne da priložnosti", kot se radi izrazijo branilci zavrnjenega. Od občinstva se pričakuje, da bo stopilo na njegovo stran in njo obsojalo, češ da je hladna in naduta ter ne zna ceniti prijaznega moškega. Ravno prijaznost je običajno njegova glavna karakteristika, ki bi naj vzbujala sočutje in hkrati odpor do ženske. To pa pomeni, da bi si naj moški s prijaznostjo žensko seksualno naklonjenost zaslužil in je sedaj avtomatsko upravičen do nje. Na določenih internetnih platformah za to prepričanje obstaja že dokaj ustaljeno poimenovanje, "nice guy syndrome" (sindrom prijaznega fanta).

3.1 Kavalirstvo: dobrohotni seksizem

V družbenih formacijah, kjer reprodukcije razmerij dominacije (in ekonomskega ali kulturnega kapitala) ne zagotavljajo objektivni mehanizmi, je nepretrgano delo, ki je potrebno za vzdrževanje razmerij osebne odvisnosti, vnaprej obsojeno na neuspeh, če ne more računati na stalnost habitusa, družbeno kontinuiranega in nenehno okrepljenega s posameznimi ali skupinskimi ukrepi. V tem primeru počiva družbeni red na redu, ki vlada

v možganih. Habitus pa, to je organizem, ki se ga je polastila skupina in ki je vnaprej usklajen z zahtevami skupine, funkcionira kot materializacija kolektivnega spomina, ki v naslednikih reproducira dosežek predhodnikov (Bourdieu 2002, 93).

V socialnem polju partnerskih odnosov so bistveni ponotranjeni vzorci, nanašajoči se na spol. Za kontekst te naloge so relevantne predvsem ideje o tem, česa si ženske želijo in kako jih osvojiti. V Zahodnem, angleško govorečem svetu, kjer se je razvil koncept *friendzone* in od koder izvira (ali se vsaj trudi kulturno in lingvistično spadati vanj) večina trenutnih opazno razširjenih šal na to temo oz. njenih omemb, so dobro vzpostavljene in stalno reproducirane heteronormativne nocije o kavalirstvu, dvorjenju ženski, romantiziranju moškega, ki prevzame pobudo ter ženske, ki pasivno pade v situacijo in čaka.

Razvoj heteroseksualnih ljubezenskih odnosov je v popularni kulturi predstavljen kot nekakšno združevanje moškega in ženske v eno celoto, za kar pa je potrebno premagati nepremostljive razlike med "nasprotnima spoloma" (Arrowsmith 2014).

Skozi jezik, pop kulturo, način, kako glede teh stvari nagovarjamo majhne otroke in jih s tem usmerjamo, ter skozi vsebine, ki so jim v svojih formativnih letih intenzivneje izpostavljeni (pravljice, risanke), se te ideje vztrajno reproducirajo in postanejo del našega "ljubezenskega" habitusa, čeprav jih v resnici najbrž nihče ne jemlje pretirano resno, gre pač za ustaljene trope v določenih medijih in načinih komunikacije.

Že samo v televizijskih reklamah z bolj malo dejanske vsebine močno prevladujejo ženske kot gospodinje, zadolžene za nego in skrb za druge ali preokupirane z lastnim videzom - če se moški v reklamah za gospodinjske pripomočke, čistila, plenice, ličila, ipd. sploh pojavijo, nastopijo s pozicije avtoritete in patriarhalne dominantnosti. Oglasi za izdelke, katerih ciljno občinstvo so moški, pa poudarjajo moč, agresivnost, tekmovalnost in robotost. Večinoma se odvijajo nekje stran od doma in družine, ženske in otroci so nasploh izključeni, razen konvencionalno privlačnih deklet, katerih podobe igrajo na idejo tipične moške seksualne fantazije (Benokraitis in Feagin 1994, 53). Prevladujoče ideje o spolnih razlikah porajajo nove razlike in njihova vseprisotnost oblikuje obnašanja ljudi, ki so jim izpostavljeni (Crawford 1995).

Večina ljubezenskih filmov in televizijskih oddaj na primer prikazuje intimne odnose med zelo konvencionalno privlačnimi osebami, katerih razmerja so polna strasti, romance v klasičnem hollywoodskem smislu in fizične intimnosti, malo pa je vidnega konflikta. Med ljudmi, ki si pogosto ogledujejo tovrstne vsebine, so posledično prisotna prepričanja in vedenja, ki vodijo k disfunkcionalnosti v romantičnih zvezah: prepričanje, da so moški in ženske inherentno različni in nesposobni spremeniti svoja obnašanja v korist razmerja, prepričanje o usodi, ki združi duši dvojčici, o nujnosti odlične seksualne aktivnosti in ideja o partnerju, ki intuitivno razume njihovo sleherno željo in potrebo (Johnson in Holmes 2009, 354–355).

Tako na nekem nivoju, ki bi ga težko kdorkoli ubesedil in se pri tem jemal popolnoma resno, kultura nosi ideje o tem, kako bi se naj razvijali partnerski odnosi. Glavna predpostavka je, da mora biti moški dejaven, stopiti v akcijo in uspešno osvojiti žensko, ta pa si mora bolj kot česarkoli drugega želeli biti osvojena. Redko je poudarek na kompleksnih, večslojnih željah, mislih ali hrepenenjih kogarkoli od njiju - njuna pozicija v situaciji in primernost nadaljnjega ravnanja (oz. ravno prave vrste pasivnosti) sta natanko določena z njunima statusoma.

Primer tega je kavalirstvo, splošno sprejeto kot zaželeno in predpostavljeno kot nekaj, česar si ženske želijo. A kavalirstvo samo je v svojih izhodiščih jasno seksistično, saj temelji na pokroviteljskem odnosu do žensk. Splošno romantizirano je obravnavanje ženske "kot princeske" - kar naj bi delovalo kot lepa gesta, a praktično pomeni, da kot tipična princeska iz otroških pravljic ženska sedi in čaka in se pusti razvajati. Za delovanje te ideje je nujno, da ženska sprejme povsem pasivno vlogo - prejema darila, pusti se voziti na zmenke ... prepovedano pa mora biti tudi iskreno izražanje želja in mnenj o dogajanju. Kaj je "romantično", se enostavno "ve", je samoumevno. Če bi se ona ob tem na kakršenkoli način počutila nelagodno in to izrazila, bi bilo to nadvse nevhvalno in "nenormalno" - tega si vendar vsaka ženska želi!

Vse to so odrazi dobrohotnega seksizma, skupka medsebojno povezanih odnosov in stališč do žensk, ki so seksistična v tem smislu, da ženske stereotipizirajo in jim delegirajo omejene vloge v družbi, kar pa počnejo v pozitivnem tonu in z vedenji, ki so tipično kategorizirana kot prosocialna (npr. pomoč) ali intimno razgaljujoča (govorec se ženski zaupa glede privatnih zadev). Ni nujno, da tovrstna vedenja kot dobrohotna vidi njihova prejemnica; majhne pokroviteljske geste, pa četudi

v prijateljskem tonu, se težko razmejijo in izolirajo od svojih daljnosežnih posledic spodkopavanja ženske profesionalnosti na delovnem mestu ali enakopravnosti v javnih in privatnih sferah. In čeprav dejanja, odražujoča dobrohotni seksizem, namigujejo na subjektivno pozitiven odnos do žensk, koreninijo v enakih predvidevanjih kot sovražni seksizem (odpor, sovražnost, temelječa na napačnih in togih posplošitvah) - da so ženske "šibkejši spol", ki naj se ukvarja z gospodinjenjem in nego. Tako dobrohotni kot sovražni seksizem služita upravičevanju moške hegemonije (Glick in Fiske, 1996, 491–492).

Naj bo dobro- ali zlonamerno, kavalirstvo in stališča, na katerih temelji, so diskriminatorna in prinašajo konkretne negativne posledice, tako na nivoju medosebnih odnosov v zasebnih in intimnih življenjskih sferah kot v profesionalnem okolju. Na delovnem mestu lahko ženske doživijo, da jih sodelavci nazivajo s "srček", "ljubica" in podobno, medtem ko v pogovoru z moškim nihče ne bo posegel po takšnih vzdevkih (Benokraitis in Feagin 1994, 83).

V večini primerov moški predvidevajo, da ženske zaščito potrebujejo, si je želijo ali bi si je morale želeli "za svoje dobro". Tako so jim zahtevnejši položaji z več odgovornosti prihranjeni - s tem pa tudi možnosti povišice in napredovanj. Kjer so dojete kot ranljive in pretirano čustvene, tudi niso deležne konstruktivne kritike v enaki meri in na enak način kot moški sodelavci, kar otežuje izboljševanje profesionalnega nastopa (Benokraitis in Feagin 1994, 83–85). Pokroviteljsko kavalirstvo niti ni omejeno na vsakdanje interakcije, temveč je med drugim prisotno tudi v zgodovinopisju; pod krinko posebnih vrst kavalirskih vljudnosti so ženske v uradni zgodovini umaknjene na periferijo, namesto da bi se njihove dosežke resnično upoštevalo. Lahko se jih postavi "v oklepaje" in predstavi kot izjemo glede na siceršnje pravilo: npr. obdobje med leti 1820 in 1860 lahko ostane ena zlatih dob ameriške demokracije, če v oklepajih mimogrede omenimo, da se ekspanzija političnih pravic in poslovnih priložnosti ne nanaša na ženske - ali nebele osebe. Še ena možnost je prikazati jih kot "intermezzo" uradne, "resne" zgodovine: vinjete, biografski prizori ali dramatični trenutki iz življenja žensk, ki pa so vedno samozadostna oddaljevanja od centralnega teksta, v tisku pogosto vizualno zamejena z dekorativno obrobo ali drugačnim slogom oblikovanja. Vsebinsko za glavne zgodbe in predstavljene argumente niso bistvene, služijo bolj kot popestritev (prav tam, 85–86).

3.2 Romantične geste in seksualna stigmatizacija

Poseben primer takšnega doživljanja heteroseksualnih romantičnih odnosov so velike romantične geste - moški pripravi veliko, po možnosti javno presenečenje, darila, načrtuje konkretno aktivnost, npr. vikend izlet. Takšne stvari pa lahko delujejo dizruptivno. Lahko so seveda uvidevno planirane, upoštevajoč že poznane želje partnerice, a presenečenje vsaj do neke mere pomeni odvzem avtonomije presenečeni osebi - ta se mora sedaj prilagoditi novim planom, četudi se ne skladajo nujno z njenimi preferencami, ali pa nenadni izpostavitvi pogledu javnosti (npr. pri bajnih javnih snubitvah). V takšnih primerih bistvo geste niso želje ali potrebe prejemnice, temveč prizorišče demonstriranja vrednosti izvajalca. Zavrnitev ali nesprejemanje nista dovoljena, sledilo bi vsesplošno ogorčenje in sočutje le do zavrnjenega, ne pa tudi do osebe, ki so ji bili, pa čeprav z dobrimi nameni, vsiljeni objekti ali načrti, na katere nikoli ni imela priložnost pristati. V primeru snubitve to celo pomeni prisila sprejeti pomembno življenjsko odločitev - iz vljudnosti.

V sodobnih zahodnih medijih, predvsem v hollywoodskih filmih, je razširjen prikaz velikih romantičnih gest kot ključnega dejanja v zgodbi, dejanja, ki izbriše predhodno nasilje, manipuliranje, varanje ali neiskrenost. Precej družbenega učenja poteče bodisi namerno bodisi spontano v neposrednem okolju posameznika, a hkrati ta prejme obsežne količine informacij o človeških vrednotah, načinih razmišljanja in vedenjskih vzorcih iz simbolnega prostora množičnih medijev. Za razliko od učenja skozi delovanje, kjer se posameznik uči na svojih napakah in svoje vedenje v skladu s tem prilagaja v prihodnjih poskusih, teksti množičnih medijev v isti obliki hkrati dosežejo veliko število ljudi. Verjetnost posnemanja opazovanega vedenja se znatno poveča, če je oseba, ki ga izvaja v kulturnem tekstu, dojeta kot privlačna in končni izid kot mikaven in zaželen (Bandura 2001). A ker se mediji tipično zatekajo k prikazovanju nerealističnih upodobitev romantičnih zvez, je malo verjetno, da bodo resnične osebe z enakim vedenjem dosegle podobne rezultate (Johnson in Holmes 2009). Televizijske vsebine kot pomemben socializacijski dejavnik in vir informacij za heterogeno občinstvo skozi ponavljajoče se teme in podobe močno vplivajo na gledalčevo zaznavanje sveta (prav tam). Do neke mere sicer polisemičnost popkulturnih tekstov dopušča prostor za kritično branje in različne interpretacije, a konstantna izpostavljenost določenim tropom vedno vsaj na nek način usmerja razvoj prejemnika medijskih sporočil, kar je še posebej opazno pri mlajših občinstvih. Osebna avtonomija deluje znotraj široke mreže vplivov družbene strukture in elementa nista ločena en od drugega, temveč soodvisna v integriranem sistemu

sociokulturne vzročnosti (Bandura 2001).

Velike geste in kavalirstvo so del predpostavke, da se žensko osvoji s pravilnim zaporedjem pravih dejanj - in na koncu sledi nagrada, njena seksualna naklonjenost. Če ne, leži problem v njej. Moški naj bi si že samo za trud nekaj zaslužil - šopek rož ali nakit, za katerega ženska nikoli ni prosila, najbrž si ga niti ni želela? Zavrnitev je nespodobna, mora mu dati "vsaj priložnost".

To pa skriva še eno predpostavko: en glavnih razlogov, da bi morale ženske takšne geste in vedenja tako ceniti, je, da se s tem eksplicitno izkazuje, da imajo vrednost. A očitno ne vrednost kot čuteče, misleče bitje, temveč vrednost objekta poželenja, za katerega je moški določil, da si je zanj vredno prizadevati in v tem naj bi bila posebna čast. Pomeni tudi, da je ženska seksualna aktivnost v heteroseksualnem razmerju dovoljena in vzpodbujana šele takrat, ko si jo je moški v dovoljšnji meri "zaslužil" in demonstriral njeno vrednost kot iskanega objekta in hkrati svojo kot aktivno gonilo dogajanja. O teh mehanizmih dosti razkrijejo odkrito seksistični vsakdanji izrazi, ki se uporabljajo za označevanje ženskih seksualnih praks: če ima ženska več seksualnih partnerjev ali nosi razkazujoča oblačila, se ne ceni - "razdaja" to, kar bi si moral nekdo šele zaslužiti, kar bi na nekakšnem romantičnem trgu moralo imeti visoko menjalno vrednost, s čimer se povsem zanika njena avtonomnost in pravica do upravljanja z lastnim telesom, hkrati pa se ponovno predpostavlja, da se ve, kaj so na tem trgu dobrine, ki bi jih ženska morala želeli - torej biti obravnavana "kot princeska", ne pa dejanski spolni odnos, enakopravno partnersko razmerje, temelječe na vzajemnem spoštovanju, ipd.

Angleški izraz *slut* (slovensko kurba, cipa, ipd), pogosto najpriročnejši zaničljiv izraz za promiskuitetno žensko, v svoji zgodovini nosi konotacije umazanije, kontaminiranosti (v določenih zgodovinskih obdobjih je pomenil nečistega, neurejenega človeka, moškega ali žensko), dokazuje pa tudi historično percepcijo žensk predvsem v odnosu do moških. V dvajsetem in enaindvajsetem stoletju se ta beseda - in njej podobne - uporabljajo večinoma kot sredstva označevanja in izključevanja ter ohranjajo dvojni standard glede ženske seksualnosti, ki se jo prikazuje kot deviantno, medtem ko sta moški spolni nagon in heteroseksualna aktivnost povsem normalizirana, s čimer služijo kot sredstvo nadzora in regulacije ženske aktivnosti in položajev v družbi (Attwood 2007).

Pri tem pa ne gre enostavno za moški nadzor nad ženskami, temveč kompleksen sistem označevanja in nadziranja, katerega izvajalke so pogosto ženske. Raba izrazov, kot so kurba, cipa, oziroma ang. *slut*, ženskam omogoča distanciranje od stigmatiziranih žensk in hkrati sodeluje pri stigmatizaciji sami. Distanciranje nikoli ni povsem uspešno, saj z njim ne uidejo lastni družbeni podrejenosti, kajti dominantna skupina določa opresivne kode identitete, na katere s takšnimi praksami le reagirajo znotraj hegemonске hierarhije sistema pomenov (Schwalbe in drugi v Armstrong in drugi 2014).

Skozi zgodovino je bilo ženskam le redko dovoljeno vstopati v odnose seksualne narave na podlagi lastnih želja in še danes ideja ženske, ki prostovoljno izraža interes za seksualno aktivnost in užitke, mnogim vzbuja nelagodne občutke (Simon in Gagnon 1986).

Obkladanje s tovrstnimi izrazi v zaničljivem tonu je lahko neke vrste kazen za "napačno" odigravanje ženstvenosti in funkcionira kot orodje pogajanja glede rangov v družbeni hierarhiji, ki se vzpostavi z bodisi pozitivnim bodisi negativnim sankcioniranjem določenih vrst ženstvenosti. Tekmovanje za status ni povsem odvisno od pripisanega spola in njegovega bolj ali manj uspešnega prikazovanja, temveč se odvija na presečišču z drugimi determinantami, kot sta etnična in razredna pripadnost. Razvrščanje performansov ženstvenosti slednji oblikujeta na načine, ki delujejo v prid ženskam iz privilegiranih kategorij - ugledna ženstvenost tako postane vljudna, zadržana ženstvenost belk srednjega in višjega razreda (Armstrong in drugi 2014).

Tako kavalirstvo kot romantične geste mnogo žensk še vedno ceni. V nekaterih oblikah gre sicer dejansko za vljudnost in uvidevnost znotraj partnerskega razmerja oz. do žensk nasploh. Pri pozitivnem odnosu žensk do oblik, kakršne opisujem tu, pa lahko gre za prostovoljno podreditev. Miselnostim, ki imajo ob svoji svetli plati tudi konkretne negativne posledice, se je zaradi ugodja, ki ga prinaša "razvajanje", namreč težje upreti v njihovi celoti. Poleg tega pa v ženskih habitusih močno prisilo izvaja zahteva po omikanosti in vedenju v skladu s tem, kar je sprejeto kot bontonska pravila in uglajene manire.

3.3 *Friendzone* in humor

Širjenje in nadgrajevanje ideje *friendzone* večinoma poteka prek internetnih memov in debat na forumih. V slednjih sodelujejo predvsem moški, ki se jim zdi, da so ujeti v *friendzone*, medtem pa

so v ustvarjanju in deljenju memov udeležene širše skupine ljudi, ki tega koncepta ne jemljejo nujno resno, ga pa tudi ne kritično preizprašujejo, predstavlja jim le enega od "mimogrede" gradnikov specifične vrste humorja.

Zaradi demokratične narave različnih internetnih platform ni več nujna dihotomija avtor : občinstvo, temveč lahko svoje zamisli deli kdorkoli. Ni treba, da bi manjša skupina, ki v obstoj *friendzone* zares verjame, umetno vsiljevala idejo - ko jo internetne skupnosti enkrat pograbijo in v njej prepoznajo komični potencial, se širi memetično in postane del habitusa rednih uporabnikov predelov interneta, kjer prevladujejo tovrstne oblike humorja. Pričakovani odziv na koncept sam in njegove ustaljene rabe postane avtomatičen, ob določeni stopnji domačnosti pa se povečuje verjetnost, da ga bodo tudi sami aktivno uporabljali.

Pri takšnih bolj sproščenih pojavnih oblikah *friendzone* sodelujejo tudi ženske, ki svoj spol včasih izrecno poudarijo, češ "Sem ženska, pa se strinjam, lahko bi mu vsaj dala priložnost!" ali "Sem ženska, pa mi je vseeno smešno!" S tem poskušajo na prvi pogled spodbijati stereotip, da ženske niso zabavne oz. nimajo smisla za humor (Crawford 1995, 135). A dejansko tega prepričanja ne izzovejo, temveč se zato, da bi ugajale moškim, poskušajo s performativno mizoginijo zgolj oddaljiti od ostalih žensk, ki pa stereotipu "v resnici" ustrezajo. Implicitno izrazijo strinjanje, da je večina žensk zadržih in brez smisla za humor in si posledično zaslužijo posmeh in zaničevanje, one same pa so nekaj posebnega, so kot "en od fantov". Podobno kot z obkladanjem drugih žensk z besedami kurba, *slut* ipd. dosežejo distanciranje od stigmatiziranih, nič konstruktivnega pa ne naredijo v smeri razbijanja dvojnih meril, ki žensko seksualnost regulirajo bistveno strožje od moške.

Možno razlago za takšno reakcijo ponudi teorija utišanih ali nemih skupin (ang. *muted group theory*), ki pravi, da v vsaki družbi obstaja dominantna socialna skupina, ki v svoji kulturi določa načine mišljenja in zaznavanja. Percepcije drugih skupin znotraj te kulture, skupin z manj družbene moči, so v jezik vkodirane nepopolno in njihovi člani morajo vsaj navzven kazati poslušnost tem vrednotam. V zahodnih družbah gre natančneje za vrednote in z njimi jezikovne sloge belih moških iz višjih razredov, v kulturno produkcijo pa je temeljito zapisana tudi njihova androcentrična definicija humorja (Crawford 1995, 136–137). To, da se ženske ne smeji pokroviteljskim in

pogosto odkrito seksističnim opazkam ali celo posegom v njihov fizični zasebni prostor, ne pomeni, da nimajo smisla za humor, temveč da se njihove ideje komičnosti ne skladajo povsem s hegemonskimi predstavami in nočejo aktivno sodelovati pri lastnem poniževanju (Crawford 1995).

Sodelovanje mnogih žensk pri ohranjanju ravno takšnih vzorcev pa pojasni uspešna inkorporacija jezika in vrednot dominantne skupine v njihov habitus, ki nato vodi njihova vedenja in okuse in jim daje "občutek za igro" - občutek za to, kaj je v določenih socialnih okoliščinah primerno in kaj ni. Ženske so pogosto nagnjene k rabi jezika, ki je v neki kulturi spejet za legitimnega (Bourdieu 1991).

Kot nedominantna skupina se morajo toliko bolj truditi, da bi jih družbeno okolje priznavalo in sprejemalo - legitimen jezik lahko ob slovnično pravilnem, ki naj bi dokazoval stopnjo uglajenosti, pripadajočo določenemu razrednemu sloju, tukaj pomeni tudi "moški" jezik - način, na katerega se govori predvsem o ženskah in drugih, ki niso cis-heteroseksualni moški (heteroseksualni moški, katerih biološki spol se ujema z njihovim družbenim spolom).

Michael Mulkay je v raziskavi reprezentacije žensk v moškem seksualnem humorju razložil štiri glavne principe: primarnost spolnega odnosa (vse, česar si moški želijo, je seks), dostopnost žensk (vse ženske so vedno seksualno dostopne vsem moškim, tudi ko se pretvarjajo, da niso), objektivizacija žensk (ženske obstajajo, da bi zadovoljile potrebe moških in so, oz. bi morale biti, pasivne) in podrejenost ženskega diskurza: ženske morajo biti utišane. V moških šalah s seksualno tematiko moškim niso povsem na razpolago le ženska telesa, temveč tudi jezik žensk (Mulkay v Crawford 1995, 145).

Prevladujoči načini šaljenja in govorjenja o *friendzone* se z Mulkayjevimi principi odlično skladajo: najprej se predpostavi nujna moška želja po spolnosti. Februarja 2017 je za kratek čas zaslovela zgodba o Danielu, fantu, ki je za svojo prijateljico Alex pripravil prijateljski zmenek: kupil ji je rože in jo peljal na večerjo, sladoled in jahat konje, za kar se mu je ona javno zahvalila z objavo njune slike z navdušenim spremnim besedilom na Instagramu, kjer je jasno povedala, da sta prijatelja in nič drugega. Nekdo je objavo shranil in jo opremljeno z vprašanjem "Fantje, kaj bi naredili, če bi dekle po zmenku objavila kaj takšnega?" delil na svojem Twitter profilu (\$weeeet

Like Coc'oa 2017), kjer je nato bila deležna več kot 2000 ponovnih objav in več kot 5000 "všečkov", o njej pa so poročali tudi internetni trač mediji, kot so Elite Daily in NZ Herald (Tamplin 2017; NZ Herald 2017). Velika večina odzivov je zgodbo označevala za tragično, fantu pa svetovala, da dekle čimprej izreže iz svojega življenja, mu zagotavljala, da si ga tako ne zasluži, nekateri pa so celo pozivali k nasilju.

Ko je Daniel videl komentarje, ki so se nakopičili pod njuno sliko, je pojasnil, da od tega odnosa ne želi ali pričakuje nič drugega kot platonsko prijateljstvo - želel je le nekaj lepega narediti za Alex, ki ima za sabo zgodovino slabih romantičnih razmerij (NZ Herald 2017). Tudi na prvotni objavi ni bilo nič, kar bi nakazovalo nasprotno, a komentatorji, ki so se sovražno usuli nad Alex, ker "Daniela ne zna ceniti", so povsem brez podlage (razen enostavno dejstva, da so skupaj videli dekle in fanta in zanj ni bilo eksplicitno izpostavljeno, da bi bil homoseksualec) sklepali, da so njegovi cilji seksualne narave.

Komentarji moških in žensk so jasno izražali tudi prepričanje o nujnosti dostopnosti žensk moškim in nagnjenost k dojetanju njihove objektivitacije kot neproblematičnega življenjskega dejstva. Alex bi mu naj bila seksualno na voljo samo zato, ker je zanjo pripravil en lep zmenek - in ker mu ni bila, si zasluži, da jo napade z raznimi sredstvi psihološke manipulacije, da jo posili, da ji poreže zavore na avtomobilu... Obstaja kot predmet njegove zadovoljitve: če je njegovo prijateljstvo tolikšen presežek - zakaj ni dovolj, da mu ravno to ona sama vrača? Kolikor je znano širši Twitter-javnosti, je čisto možno, da mu tudi ona pripravlja takšna presenečenja oz. da je čudovita prijateljica. V odnosu v tem primeru vlada ravnovesje čustvene recipročnosti. A ona bi mu vseeno morala vrniti s tem, "da mu da vsaj priložnost" - kaj pa to pomeni, ko očitno že preživljata skupaj dosti časa? Očitno mu mora biti v zameno za to, kar sicer tudi sama hkrati že nudi (prijateljstvo, svoj čas in pozornost, čustveno podporo ...), seksualno dostopna, čeprav je Daniel ne privlači in si tega nikakor ne želi. S svojimi pripombami so njene želje oz. odsotnost želja po seksualnosti v konkretnem odnosu povsem utišali in odrinili na stran, s čimer zadostijo še zadnjemu principu. Tisoči ljudi so jo napadali, ker se je ljubeče in prisrčno zahvalila svojemu prijatelju in mu ob tem rekla - prijatelj.

Na podoben odziv na družabnih omrežjih naletijo naključne fotografije, na katerih moški svojim

prijateljicam (ali sestram ali dekletom - širši kontekst njihovega odnosa ponavadi ni podan) delajo vidne usluge - jim nosijo knjige, pridržijo ogledalo, ko si nanašajo ličila, ipd.

Da bi bila zagotovljena hitra prepoznavnost elementov in komičnost njihove razporeditve v konkretnem poskusu šale, se določene vrste humorja zanašajo na družbene stereotipe, za katere se predpostavi, da jih bo občinstvo dobro poznalo in se z njimi tudi vsaj do neke mere strinjalo.

V procesu stereotipiziranja posameznik kategorizira druge posameznike, najpogosteje na podlagi zelo vidnih lastnosti, kot recimo rasa in spol, nato vsem pripadnikom neke skupine določi skupek lastnosti in sklepa, da za vsakega posameznika iz te skupine te lastnosti veljajo (Snyder v Greenwald in Banaji 1995, 15).

Pri *friendzone* je potrebno računati na podobo moškega, ki lahko ženske, razen mogoče svojih sorodnic, vidi le kot seksualne objekte in posledično je prijateljstvo z njimi nujno razočaranje in krivica. Stereotipna ženska je v tem primeru preračunljivka, ki moško naklonjenost "unovči" za darila in usluge. Zato pa mora nekoč to povrniti v obliki seksualne aktivnosti, saj si je s svojim "vnosom" v razmerje moški ravno to zaslužil.

To niso nujno ideje, ki bi jih večina ljudi eksplicitno izrazila, a s tem, ko se sporočajo posredno, skrite le kot stereotipne predpostavke, na katerih lahko temelji dejanska šala, ostajajo del kolektivne mentalitete. V navadnih družbenih interakcijah ima humor moč, da vpelje in razvija teme, ki bi bile sicer prepovedane, lahkoten ton komičnosti pa brani govorca pred posledicami kršitve tabujev (Crawford 1995, 153).

4 "Nice Guy Syndrome" - sindrom prijaznega fanta

S *friendzone* tesno povezan pojav je sindrom prijaznega fanta (ang. *Nice Guy Syndrome*); gre za jezo razočaranje heteroseksualnega moškega (možno tudi neheteroseksualnega, a v okoliščinah izrazito drugačne razporeditve družbene moči med vpletenimi), ki sebe dojema kot "prijaznega fanta" in ne more razumeti, zakaj je na romantičnem področju povsem neuspešen. Dojemanje situacije kot nelogičnega, krivičnega neskladja vodi v vedno bolj agresivne odzive na karkoli, kar dojame kot zavrnitev. Prepričan je tudi, da ne le da je čudno, da ga ženske zavračajo, temveč da to

počnejo ravno zaradi njegove "prijaznosti" (Urban Dictionary 2017).

Leta 2012 se je na spletni strani Tumblr pojavil blog Nice Guys of OKCupid, kjer se je nahajala zbirka strnjjenih profilov samooklicanih prijaznih fantov z OKCupid, internetne platforme, namenjene spoznavanju romantičnih partnerjev. Na blogu so bile zbrane slike "prijaznih fantov", s katerimi se želijo na OKCupid predstavljati potencialnim partnerkam, prek njih pa so nalepljeni odgovori na vprašanja, ki jim jih stran zastavi, da nato izračuna ujemanje z drugimi uporabniki. Tako je zelo grafično izpostavljen kontrast med načini, na katere opišejo sami sebe - "sem prijazen fant (ang. *nice guy*), *gentleman*, inteligen" - in njihovimi izrazito seksističnimi in rasističnimi opredelitvami glede raznih družbenih vprašanj: jasno povedo na primer, da menijo, da bi si morale vse ženske briti noge, da se ne strinjajo z mešanjem ras, da ne spoštujejo žensk, ki so imele več kot 100 (ali drugo število neenako nič) spolnih partnerjev, da so homofobi, celo da verjamejo, da je "ne" samo "ja", ki zahteva še malo prepričevanja, precej pa jih tudi že preventivno zmerja ženske uporabnice strani, feministke ali ženske nasploh (Tumblr 2017; Read 2012; Baker 2012).

Od zaprtja bloga dalje se je na Tumblrju razširila neodvisna raba oznake "Nice Guys of OKCupid" in tako je na enem mestu zbranih še več raznolikih objav na to temo; ob izpostavljanju hinavskih profilov na OKCupid se delijo tudi sovražna sporočila, ki jih na straneh za zmenkarije prejmejo ženske. Pri teh moški večinoma najprej pošljejo preprost ali nekoliko bolj elaboriran uvodni pozdrav, nato pa se odzovejo z raznimi psovki, ko jih ženska zavrne ali če ne odgovori v nekaj minutah. Pogosta je tudi fetišizacija določene značilnosti prejemnice sporočila, na primer »ras« ali biseksualnosti (Tumblr 2017). Med moškimi močno prevladuje občutek, da so upravičeni (ang. *entitlement*) do ženske pozornosti, še posebej do pozornosti žensk, ki jih ti moški obravnavajo kot izjemno privlačne; ne da bi sami bili zmožni kaj dosti ponuditi, zahtevajo seksi, nujno vitke, izobražene ženske.

Kot obrambni mehanizem pred čustvenim nelagodjem ponavljajočih se zavrnitev pogosto obravnavajo ljudi kot nekakšne matematične enačbe. Tako se jim ni treba ozirati na jasne odzive oseb, s katerimi vstopajo v različne interakcije, in jih obravnavati kot konstruktivno samokritiko. Če si naštejejo nekaj pozitivnih lastnosti, za katere so sami sebe zmožni prepričati, da jih posedujejo, se lahko dojemajo kot zares dober "ulov": ko je njihov miselni proces zreduciran na

jaz=dosegel določeno stopnjo izobrazbe+pameten+ima službo ipd., potem lahko verjamejo, da so kot seštevek teh lastnosti zelo privlačni in s tem v položaju, kjer si lahko dovolijo strogo izbirčnost.

Nato se v poskusih igranja žrtve že na svojih profilih, preden s potencialno partnerko sploh navežejo prvi stik, pritožujejo, da bodo tako ali tako zavrnjeni, saj ženske nočejo prijaznih moških, kot so oni in trdijo, da so že bili odpravljeni ravno iz tega razloga - ker so "preveč prijazni".

To se sliši kot nenavaden vzrok za zavrnitev, a potrebno je upoštevati kode jezika, ki so se jih ženske primorane naučiti uporabljati v komunikaciji z moškimi. Normalizacija agresivne maskulinitete v vsakdanjem življenju in medijskih podobah pomeni, da se ljudje navadijo živeti z idejo, da za moškega vedno obstaja možnost nasilnega odziva na nevednost, ne nujno kot primarna reakcija, a nekje v ozadju vedno obstaja namignjena opcija. Medkulturne raziskave so dokazale povezavo med kulturnim poudarkom na moški dominantnosti in količino nasilja v intimnih partnerstvih (Jewkes 2002). Vsake toliko smo priča zgodbam o moških, ki so iz ljubosumja ali zaradi ranjenega ponosa ob ločitvi fizično napadli ali celo umorili svojo partnerko oz- bivšo partnerko. Kriminologi v ZDA in drugod redno opažajo moško seksualno ljubosumje kot enega vodilnih motivov za umor in nasilje v družini brez smrtnih žrtev (Daly in drugi 1982). Mediji nato o tem pogosto poročajo kot o ljubezenski zgodbi, namesto kot o zločinu, in romantizirajo nasilje iz ljubosumja kot dokaz resnične ljubezni. Vsakdanji reki kot "*koj se tuče, taj se voli*" še nadalje prispevajo k normalizaciji diskurza izražanja naklonjenosti skozi nasilje in upravičevanju agresivnosti v tovrstnih situacijah.

Če pri "prijaznih fantih" že najnežnejše zavrnitve, ki izpostavijo njihove resnične ali rahlo prirejene pozitivne lastnosti, da bi jim že v začetni točki lajšale bolečino, izzovejo takšne reakcije (zmerjanje, zagrenjenost in splošna mizoginija), kaj bi se šele zgodilo, če bi slišali, da želene ženske enostavno ne privlačijo in ji niso zanimivi? Kot na začetku osvajanja čutijo nekakšno upravičenost do seksualne in romantične pozornosti, tako na točki, ko je zavrnitev že neizogibna, zahtevajo pojasnilo, za katerega se jim zdi, da jim pripada. Če ženske ne privlačijo, mora zato imeti vsaj zares dober razlog!

Ženske so zaradi strahu pred nasilno retribucijo ob zavrnitvi prisiljene uporabljati prijazen,

pogajalski jezik, iskati kompromise in razlagati ter opravičevati svoja dejanja in čustva. Že od otroštva žensko družbeno zaznamuje dvojna jezikovna ovira: način, kako se o njej govori (kot o objektu), in način, kako se jo uči govoriti in kako bodo ti jezikovni kodi sprejeti kasneje v njenem življenju (Lakoff 1973). "Prijazni fantje" o ženskah govorijo kot o objektih, ki jih morajo osvojiti, kot da se jih da kupiti s pravilnim vnosom dejanj in besed, ki jim mora nujno slediti naklonjenost. Ko se to ne zgodi, reagirajo jezno, užaljeno, kot da jim je bila storjena krivica. Ne morejo razumeti, da je osvajana ženska dejanska oseba, katere čustveni procesi ne sledijo vnaprej začrtanim univerzalnim vzorcem človeškega dvorjenja.

Druga plat oviranja žensk skozi jezik, o katerem piše Lakoff (1973), pa je učenje deklic specifičnih vrst verbalne komunikacije, ki naj izražajo določeno vrsto ženstvenosti. Te pa so predvsem sredstva vkodiranja načel pridnosti in damskosti. Deklice se spodbuja k nežnemu, nekonfliktnemu in neasertivnemu sporočanju ter k nejasnosti pri komuniciranju lastnih čustev, kar pa so kasneje v življenju natanko tiste lastnosti, zaradi katerih se žensk ne jemlje resno oz. se jih iz "racionalnega" moškega diskurza izloča kot nelogične in manj profesionalno sposobne (prav tam).

Tudi ko ženska govori s pozicije avtoritete (npr. kot nadrejena na delovnem mestu, policistka ...), bo njeno asertivno vedenje interpretirano drugače kot enako vedenje njenih moških kolegov - delovala bo "manj ženstveno" in agresivno, medtem ko asertivnost pri moških ne vpliva na percepcijo njihove moškosti (Crawford 1995, 67).

Habitus ženske vključuje drugačne komunikacijske kode kot habitus moškega - že od majhnega je ona tista, na kateri leži odgovornost za moško nasilje, češ da s svojo neprevidnostjo v socialnem občevanju izzove negativno čustveno reakcijo. Delovati mora nežno in pomirjujoče, da bo sprejeta kot ženska in da se hkrati obrani agresivnega povračila za napačno vedenje, ki pa bi bilo pri moškem povsem sprejemljivo. Tako moškemu, ki jo osvaja in čigar pozornosti si ne želi, raje kot da bi ga povsem zavrnila, predlagala, da ostaneta prijatelja. On se bo nato počutil opeharjenega in zdelo se mu bo, da si za svojo prijaznost in hlinjeno tovarištvo zasluži več. A to, kar v resnici nudi, je potuhnjeno čakanje v upanju, da si bo morda premislila, in ne iskreno prijateljstvo.

4.1 Krhka moškost (fragile masculinity)

Posebna ranljivost "prijaznih fantov", ki se jim zdi, da so ujeti v *friendzone*, lahko v precejšnji meri izvira iz razočaranja ob nezmožnosti doseganja ideala "alfa" moškega, torej uspešnega odigravanja agresivne maskuliniteti, kjer ni prostora za izkazovanja nežnosti ali strahu. V skladu s to idejo se jim tudi priznanje, da potrebujejo žensko seksualno ali čustveno podporo, lahko zdi kot znak šibkosti ali nemožnosti (Joseph in Black 2012).

Pri odraščanju v okolju, kjer vlada prepričanje, da prijateljsko druženje z ženskami moške podvrže feminizaciji in homoseksualizaciji, je nezmožnost sodelovanja v homosocialnih aktivnostih, kot je pripovedovanje zgodb seksualne narave zaradi pomanjkanja izkušenj na tem področju, še posebej hud udarec (Flood 2008). Izpostavljenost takšnim dojemanjem žensko-moških platoničnih prijateljstev tudi pojasni interpretacijo neseksualnih odnosov z ženskami kot nujno inferiornih. Prijateljstvo z žensko za takšnega moškega vedno pomeni nekakšno izgubo - tolažilno nagrado s primanjkljajem do "prave zadeve".

Še posebej v adolescenci, pa tudi kasneje v življenju, je moškost namreč nekaj, kar se mora nenehno dokazovati in razkazovati s primernim heteronormativnim vedenjem (Pascoe 2007). Tip moškega, ki verjame v *friendzone* in sklepa, da je sam vedno zavržen, ker dekleta ljubijo barabe, on pa je zanje preveč prijazen, intelektualen ali nežen, takšnega ideala moškosti ne more dosežati. Namesto da bi družbene zahteve po nenehnem prezentiranju agresivne moči, robotosti in obvezne heteroseksualnosti kritično preizprašal, na svoj neuspeh reagira s popolnim zavračanjem tega modela kot neotesanega in mentalno inferiornega. Koncepte "alfe" ima še vedno uspešno internalizirane in jih razume kot najbolj zaželene znotraj svojega kulturnega prostora, zato njegova alternativna oblika maskuliniteti ne prinese dejanskega osebne zadoščenja in samozavesti. Namesto tega družbi, in še posebej ženskam, užaljeno zameri, da preferirajo "klasično možatost", saj se uspešno prepriča, da je ravno zaradi tega sam vedno zavržen.

Takšno klasično možatost je psiholog Robert Brannon v sedemdesetih letih strnil v štiri pravila moške spolne vloge: prvič in najpomembnejše: "nič mevžastega". Dovoljeno ni nič, kaj bi vsaj malo spominjalo na feminično. Drugič, možatost se meri z močjo, uspehom in bogastvom, tretjič, prepovedano je izkazovanje čustev, in še četrtič, izžarevati je potrebno možato drznost in agresijo.

Težavni položaj moških je neposredna posledica teh pravil, ki s svojo rigidnostjo omejujejo njihov potencial (Brannon v Kimmel 2006, 186).

Gibanje za moško osvoboditev v ZDA v sedemdesetih se je s koherentno kritiko teh načel poskušalo boriti proti vsiljeni toksični maskulinosti, ki je niso občutili kot vira moči in zadovoljstva, temveč kot dušečo prisilo. Strog poudarek na delu in samostojnem finančnem oskrbovanju svoje družine je imel razčlovečujoč učinek in zahteve po zatiranju čustev so oblikovale odsotne može in očete. Nekateri pripadniki gibanja so se združevali s feministkami in gejevskimi aktivisti ter borci za pravice temnopolnih, da bi dosegli skupen cilj: začrtati nov program moškosti in splošnih idej o spolu (Kimmel 2006, 186–187). Škodljivi učinki miselnosti, ki so ji nasprotovali, so se odražali tudi v politični sferi tistega časa: ameriški predsednik Lyndon B. Johnson je gojil ekstremne fiksacije na ideje moškosti in bil obseden s tem, da ga podrejeni ali politični nasprotniki ne bi imeli za premalo možatega, kar je botrovalo vztrajnemu podaljševanju ameriške vojaške intervencije v Vietnamu (prav tam, 178).

Današnji "borci za pravice moških" so ubrali diametralno nasprotno pot. Namesto da bi kot predhodniki stremeli k razbijanju opresivnih zahtev, še zmeraj položenih na moška pleča, zahtev po trdnosti, brezčustvenosti, neprestanem razkazovanju agresivne moči in dominantnosti, glorificirajo natanko te ideje. Ob eksplicitni mizoginiji in homofobiji se nagibajo tudi k nacionalsocialističnim nazorom in se odkrito povezujejo s sodobnimi neonacističnimi gibanji. Glavni spletni strani, okoli katerih se zbirajo simpatizerji teh gibanj, sta Return of Kings (vrnitev kraljev) in Men Going Their Own Way (moški, ki grejo svojo pot). Avtorji in nekateri sledilci so se odnosom z ženskami prostovoljno popolnoma odpovedali. V njihovi retoriki je postala že ustaljena fraza "vzeti modro ali rdečo tableto", prispodoba, izposojena iz filmske trilogije Matrica, v kateri modra tableta pomeni izbiro življenja v zablodi, rdeča tableta pa veliko razkritje o svetu, v katerem živimo. Vzeti rdečo tableto zanje pomeni uvideti napačne poti moderne družbe, predvsem razne oblike privilegiranosti žensk nad moškimi. Feminizem je skrajno demoniziran, težnje po popolni moški nadvladi pa zelo jasno izražene (Return of Kings; Men Going Their Own Way).

Takšni miselni prostori mladeničem, razočaranim nad lastnim ljubezenskim življenjem in nezmožnostjo doseganja določenih idealov specifične vrste moškosti, namesto konstruktivne opore

ponujajo le preusmeritev njihovih frustracij. Za fante, ki se počutijo osamljene, izolirane od družbe, "friendzonane", nerazumljene in kastrirane v svojem neuspehu odigravanja moštosti, lahko končno predstavljajo mesto skupnosti ter razumevanja in nato hitro tudi mesto radikalizacije.

23. maja 2014 je ameriški študent Elliot Rodger v načrtovanem napadu umoril šest ljudi in poškodoval štirinajst drugih (Criminal Minds Wiki 2017). Na internetu je še vedno dostopen stoenaštirideset stran dolg manifest in videi, ki jih je posnel le nekaj dni pred napadom, v katerih toži o svoji osamljenosti ter dekletom s svoje univerze očita, da mu s tem, ko ga ignorirajo in zavračajo ter se odločajo za napačne moške, povzročajo strašno krivico. Vsebina postaja vedno bolj agresivna, proti koncu tudi razkrije svoje namere o nasilnem povračilu.

Policijske preiskave, ki so sledile tragičnim dogodkom, so odkrile, da je v mesecih pred napadom postal aktiven član spletne skupnosti "moškosfera" (ang. *manosphere*), sestavljene iz več strani, kot sta Return of Kings in Men Going Their Own Way, torej strani, ki so skrajno sovražne do žensk in se sadistično naslanjajo nad idejo nasilja nad njimi. Pripadniki skupin, ki sestavljajo spletno "moškosfero", se v svojem sovražnem govoru poskušajo opirati na sociobiološke teorije, v skladu s katerimi so ideje o naravnosti moškosti kot produktu evolucijskih pritiskov in da se z moškimi geni podedujejo socialne težnje kot so nagnjenost k agresivnosti, družinskemu življenju, tekmovalnosti, politični moči, hierarhiji, teritorialnosti, promiskuiteti in oblikovanju moških društev (Connel 2012, 83).

"Na sociobiologiji zgrajena predstava o naravni moštosti je skoraj v celoti izmišljena. Predpostavlja namreč, da med značajskimi lastnostmi in vedenjem žensk in moških obstajajo velike razlike" (Connel 2012, 83). Dejanske raziskave na tem področju pa dokazujejo, da sociobiologije ni možno utemeljiti z merljivimi razlikami med tem, kar naj bi bila moška in ženska obnašanja in osebne karakteristike (prav tam, 83–84).

Intelektualna zapisanost predstavam o resničnosti biološkega determinizma je strategija, s katero se branimo pred nelagodjem, ki ga povzroča kompleksnost družbenega sveta. Tudi Elliot Rodger je razočaranje nad delovanjem medspolnih odnosov v svojem manifestu reduciriral na njegovo domnevno naravnost. Pravi, da v puberteti, ko dekleta izbirajo med fanti in nekatere konsistentno

zavračajo, "brutalnost človeške narave pokaže svoj pravi obraz" (Rodger 2014).

Pri Rodgerju gre za zgovoren primer, kaj se lahko zgodi, ko izgubljen posameznik, iščoč občutek skupnosti in podpore, naleti na prostore, kjer vladata sovražna retorika in spodbujanje k nasilju ter se nato vedno aktivneje vključuje vanje. Sam koncept *friendzone* ni nasilen, a bolj poglobljen pogled na premise, na katerih temelji, in na njihove daljnosežne posledice osvetli možnosti konkretnih negativnih rezultatov. Nazorna ilustracija je ta skrajno zaostren primer sindroma prijaznega fanta.

5 Sklep

Bistvo tega diplomskega dela je dekonstrukcija *friendzone*, koncepta, ki mora v večini svojih pojavnih oblik računati na določeno stopnjo ponotranjenega seksizma, tudi če se ta ne izraža eksplicitno.

V povezovanju s sorodnimi idejami, kot so dobrohotni seksizem v obliki kavalirstva in drugih načinov pokroviteljskega obnašanja do žensk, proizvaja nove oblike izražanja bolj ali manj prikrite mizoginije. Te ideje se množično širijo skozi nenehna upodabljanja v medijskih vsebinah in nepoglobljene diskusije v raznih internetnih prostorih, s čimer zavzemajo nove dimenzije porajanja predsodkov in sovražnih nazorov. Problematična je predvsem navidezna samoumevnost teh idej. Čeprav se porajajo kot posledice konkretnih družbenih in kulturnih okoliščin ter načinov mišljenja, dajejo vtis naravnosti in večne veljavnosti.

Konkretni primeri, kot so javni odzivi na zgodbo o Alex in Danielu in objave na blogu Nice Guys of OKCupid, nakazujejo utelešenost določenih seksističnih premis in nato nagnjenost k nenadnim, agresivnim reakcijam v skladu z njimi ali nekritičnost do lastnih mišljenj, ki temeljijo na sovražnih seksističnih stališčih. Na bolj zavestnem nivoju te miselnosti namerno nadalje razvijajo, z močnim naslanjanjem na biološko-deterministične psevdoznanosti, katerih namen je upravičevati moško nadvlado in obstoječe spolne neenakosti, in propagirajo skupine, sestavljajoče "moškosfero". Ta je razmeroma uspešna v radikalizaciji osamljenih in razočaranih moških, ob postopnem vstopanju deluje kot sistem novačenja za skrajno mizogina gibanja, in se obenem povezuje tudi z neonacističnimi gibanji naraščajočih razsežnosti.

V odgovor se v zadnjem času izvajajo razni primeri subverzivnih praks. Med njimi so *slutwalks* (ang. *slut* - cipa, kurba in *walk* - hoja, pohod), dogodki, namenjeni prilaščanju do žensk sovražnih izrazov in njihovem preoblikovanju v pozitivni luči, ki delujejo v smeri krepiteve solidarnosti med ženskami in razbijanja seksističnih stereotipov (Ringrose in Renold 2012).

Na internetnih platformah pa prihaja do subverzije klasičnih *friendzone* memov in oblikovanja ideje "*girlfriendzone*" - pri tem se s posnemanjem jezika, ki ga uporabljajo "friendzonani" moški, polironično toži o tem, kako moški ženske postavljajo v metaforično območje, znotraj katere so lahko dojete le kot potencialne seksualne in/ali romantične partnerke. Gre za drugo plat iste situacije, ki je klasično označena za *friendzone*, a z zornega kota ženske, udeležene v njej.

Te prakse predstavljajo kvalitetne korake v smer enakopravnejše družbe, a do konkretnih premikov bi zelo verjetno potencialno lahko prišlo šele, ko bi tovrstni diskurzi uspeli prodreti v reprezentacije v množičnih medijih in vsakdanjem jeziku.

6 Literatura

1. Armstrong, Elizabeth A., Laura T. Hamilton, Elizabeth M. Armstrong in J. Lotus Seeley. 2014. "Good Girls": Gender, Social Class, and Slut Discourse on Campus. *Social Psychology Quarterly* 77 (2): 100–122.
2. Arrowsmith, Anna Imogen. 2014. *Rethinking Misogyny: Men's Perceptions of Female Power in Dating Relationships*. Doktorska disertacija. Sussex: University of Sussex.
3. Attwood, Feona. 2007. Sluts and Riot Grrrls: Female Identity and Sexual Agency. *Journal of Gender Studies* 16 (3): 233–247.
4. Baker, Katie J. M. 2012. Meet the So-Called Nice Guys of OKCupid. *Jezebel*, 19. december. Dostopno prek: <http://jezebel.com/5969737/meet-the-so-called-nice-guys-of-okcupid> (27. avgust 2017).
5. Bandura, Albert. 2001. Social Cognitive Theory of Mass Communication. *Media psychology* (3): 265–299.
6. Benokraitis, Nijole V. in Joe R. Feagin. 1994. *Modern Sexism: Blatant, Subtle, and Covert Discrimination*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc.
7. Bourdieu, Pierre. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
8. --- 2001. *Masculine Domination*. Cambridge: Polity Press.
9. --- 2002. *Praktični čut I*. Ljubljana: Studia Humanitas.
10. Connel, Raewyn. 2012. *Moškosti*. Ljubljana: Založba Krtina.
11. Crawford, Mary. 1995. *Talking Difference: On Gender and Language*. London: Sage Publications.
12. Criminal Minds Wiki. 2017. *Elliot Rodger*. Dostopno prek: http://criminalminds.wikia.com/wiki/Elliot_Rodger (24. avgust 2017).
13. Daly, Martin, Margo Wilson in Suzanne J. Weghorst. 1982. Male Sexual Jealousy. *Ethology and Sociobiology* (3): 11–27.
14. Flood, Michael. 2008. Man, Sex, and Homosociality: How Bonds between Men Shape Their Sexual Relations with Women. *Men and Masculinities*, 10 (3): 339–359.
15. Glick, Peter in Susan T. Fiske. 1996. The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology* 70 (3): 491–512.
16. Goffman, Erving. 1987. *Gender Advertisements*. New York: Harper Torchbooks.

17. Google.com. 2017. *Friendzone – explore – Google Trends*. Dostopno prek: <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&q=friendzone> (27. avgust 2017).
18. Greenwald, Anthony G. in Mahzarin R. Banaji. 1995. Implicit Social Cognition: Attitudes, Self-Esteem, and Stereotypes. *Psychological Review* (102) 1: 4–27.
19. Jewkes, Rachel. 2002. Intimate Partner Violence: Causes and prevention. *The Lancet* (359): 1423–1429.
20. Johnson, Kimberly R. in Bjarne M. Holmes. 2009. Contradictory Messages: A Content Analysis of Hollywood-Produced Romantic Comedy Feature Films. *Communication Quarterly* 57 (3): 352–373.
21. Joseph, Lauren J. in Pamela Black. 2012. Who's the Man? Fragile Masculinities, Consumer Masculinities, and the Profiles of Sex Work Clients. *Men and Masculinities* 15 (5): 486–506.
22. Kimmel, Michael S. 2006. *Manhood in America: A Cultural History*. New York: Oxford University Press.
23. Lakoff, Robin. 1973. Language and Woman's Place. *Language in Society* 2 (1): 45–80.
24. *Men Going Their Own Way*. Dostopno prek: <https://www.mgtow.com> (26. avgust 2017).
25. NZ Herald. 2017. *The most tragic friend zone ever: Instagram post goes viral*, 19. februar. Dostopno prek: http://www.nzherald.co.nz/lifestyle/news/article.cfm?c_id=6&objectid=11799554 (26. avgust 2017).
26. Pascoe, C. J. 2007. *Dude, You're a Fag: Masculinity in High School*. Berkeley: University of California Press.
27. Read, Max. 2012. 'Nice Guys of OK Cupid' Are Not Really. *Gawker*, 19. december. Dostopno prek: <http://gawker.com/5969878/nice-guys-of-ok-cupid-are-not-really> (27. avgust 2017).
28. *Return of Kings*. Dostopno prek: <http://www.returnofkings.com/> (24. avgust 2017).
29. Ringrose, Jessica in Emma Renold. 2012. Slut-shaming, girl power and 'sexualisation': thinking through the politics of the international SlutWalks with teen girls. *Gender and Education* 24 (3): 333–343.
30. Rodger, Elliot. 2014. *My Twisted World: The Story of Elliot Rodger*. Dostopno prek: http://newsball.com/wp-content/uploads/2014/05/Elliot-Rodgers-My-Twisted-World-Manifesto-Complete-146-pages-Compliments-of-NewsBall.com_.pdf (26. avgust 2017).
31. Simon, William in John H. Gagnon. 1986. Sexual Scripts: Permanence and Change. *Archives of Sexual Behavior* 15 (2): 97–120.

32. Tamplin, Harley. 2017. Whole Internet's Mourning Guy Who Got Friend-Zoned So Hard In Post-Date Insta. *Elite Daily*, 8. februar. Dostopno prek: <http://elitedaily.com/social-news/internet-mourns-guy-friend-zone-instagram/1783948/> (26. avgust 2017).
33. Tumblr. 2017. "*Nice Guys of OK Cupid*". Dostopno prek: <https://www.tumblr.com/tagged/nice-guys-of-okcupid> (26. avgust 2017).
34. Urban Dictionary. 2017. "*Nice Guy Syndrome*". Dostopno prek: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Nice%20Guy%20Syndrome> (25. avgust 2017).
35. \$weeeet Like Coc'oa. 2017. *Fellas... wwyd if a girl posted this after a date?*, 8. februar. Dostopno prek: <https://twitter.com/ImNotaPlayerTho/status/829161462522331137> (24. avgust 2017).